
treball de redacció

ls anys 70, va néixer a la costa atlàntica europea un interès creixent per la navegació tradicional i per recuperar tot tipus d'embarcacions que han anat quedant a desús, tècniques de navegació i pesca antigues, entre d'altres elements marítics que anaven desapareixent. Aquest moviment internacional de recuperació d'una part de la cultura marítime-pesquera també ha arribat al nostre país. Va començar a Girona a partir de la iniciativa d'un grup d'aficionats que van crear l'Associació Gironina d'Amics de la Mar (AGAM). Aquesta entitat estava al corrent del moviment que s'estava produint a l'Estat francès, i va voler incorporar-lo a la nostra costa. L'AGAM va néixer amb la finalitat de recuperar la consciència marinera, l'antiga cultura autòctona, i donar-la a conèixer, organitzant conferències, exposicions i d'altres actes culturals amb el mateix objectiu, segons explica el seu president i especialista en aquests temes, Joaquim Pla. Al 1982, va impulsar la I Diada Guixolenc de la Mar, conjuntament amb les entitats nàutiques locals. En aquell moment, l'Associació de Vela Llatina de Cotlliure havia restaurat dues barques, una d'elles la Santa Espina, llagut que és el vaixell insígnia de tot aquest moviment. Al capdavant de l'entitat hi havia com a president Clovis Aloujes, un dels iniciadors d'aquest ressorgiment a la Catalunya Nord. El corrent de recuperació d'embarcacions tradicionals en aquesta zona es va desenvolupar posteriorment a tot el Llenguadoc fins a Marsella.

La recuperació de la cultura marítima

Trobades de la Vela Llatina

L'any 1986, l'AGAM va organitzar la I Diada Guixolenc de la Vela Llatina i es va aconseguir que hi assistissin les barques que havia pogut recuperar l'Associació de Vela Llatina de Cotlliure, com ara la mateixa Santa Espina. Va ser la primera trobada que es va fer a la costa gironina. Immediatament, van sorgir d'altres llocs, com Cadaqués, que, dos anys més tard i amb la col·laboració de les associacions de vela llatina de la Catalunya Nord, va prendre el relleu a Sant Feliu de Guíxols, que no ha tornat a convocar-ne cap més. Coincidint amb la celebració a Cadaqués del mil·lenari de Catalunya es va fer la I Regata del Mil·lenari, que va aplegar unes 12 barques, segons afirma un dels organitzadors, Carles Serinyana: «Fa 10 o 12 anys es feien unes regates de caràcter local en què participaven 4 o 5 barques. I en aquell moment es va aprofitar per fer-ne una ja de més seriosa, amb gent de Cotlliure, Portvendres, etc.». En la tercera edició es va canviar el nom pel de Trobada de Barques de Vela Llatina, l'afició ha anat creixent i s'ha creat l'Associació d'Amics de la Vela Llatina de Cadaqués.

Text:

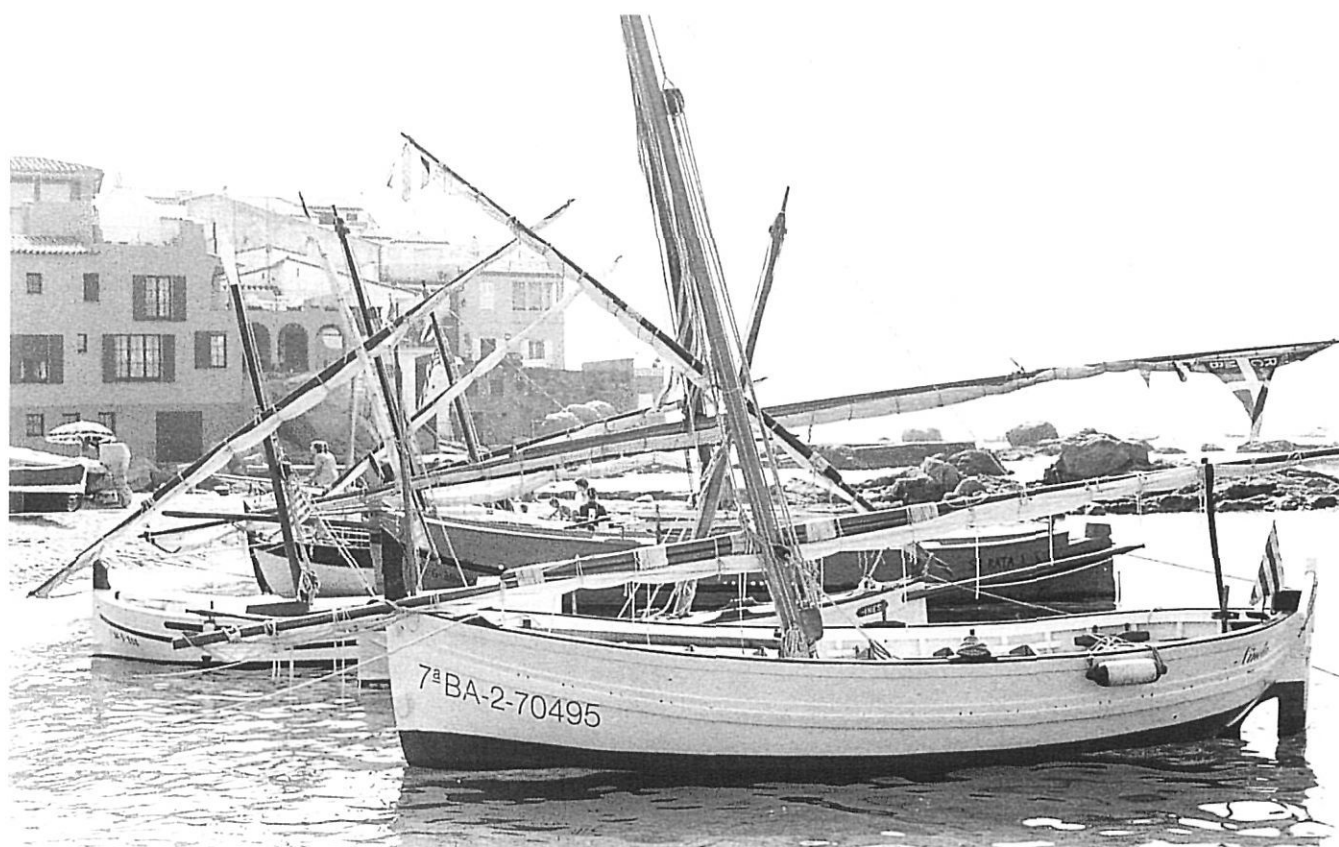
Xavier Colomer-Ribot

Fotos:

Michele Curel

Xavier Colomer-Ribot

Arxiu Emili Massanas

Joaquim Pla atribueix aquest ressorgiment de la vela llatina a dos factors: «La gent aficionada a la mar, una vegada coberta l'etapa de tenir la seva barqueta i de poder fer sortides, buscar alguna cosa més, tornar el sentit cultural a aquesta afició. I, en segon lloc, s'ha arribat a l'etapa d'interès per la supervivència de tots els elements referents a la mar, el coneixement i la recuperació de la marina tradicional».

La recuperació d'un patrimoni

La navegació amb una barca aparellada amb vela llatina que ara es pot tornar a veure a les nostres costes forma part, per tant, d'un moviment d'àmbit internacional de recuperació dels elements del patrimoni i de la cultura marítima, i de revalorització de les embarcacions tradicionals que fa uns 20 anys va començar també a d'altres llocs d'Europa, a més de França, com ara Dinamarca, Gran Bretanya, els Països Baixos, Alemanya, els països nòrdics, i els Estats Units. A l'Estat veí, aquest moviment va tenir un fort impacte, sobretot a la part de la Bretanya, i, poc a poc, s'ha anat expandint i s'ha extès a Catalunya a través de la Catalunya Nord. Al nostre país ha començat centrant-se en la recuperació de la vela llatina a partir de les trobades, però aquesta iniciativa també comporta la recuperació de tots els elements que conformen el patrimoni marítim: vaixells, documents, cançons, músiques, tradicions, gastronomia, oficis tradicionals, costums, vocabulari, temes de navegació i, fins i tot, publicacions especialitzades.

L'increment de les trobades ha col·laborat a popularitzar la navegació tradicional i a fer créixer aquest moviment en el

seu conjunt, que s'ha concretat en la creació de la Coordinadora per a la Recuperació de la Navegació Tradicional, així com existeix la del nord, que aglutina les associacions de la Catalunya sud: Amics de la Vela Llatina de Cadaqués, del Port de la Selva, de Calella, Amics d'El Cau-Museu de la Costa Brava de Palamós, Club Vela Palamós, Barcelona Feste a la Mar, Club Marítim de Barcelona, Associació Mediterrània de la Vela Llatina «Alla Trina», Centre d'Estudis del Port de Tarragona i Port Marítim de Tarragona. Entre d'altres activitats, la Coordinadora va establir aquest any un Calendari de les Trobades de Vela Llatina que va començar a primers de maig a Barcelona i ha acabat el 6, 7 i 8 de setembre a Cadaqués, passant pel Port de la Selva, Calella, Palamós, Barcelona, Sitges, Calafell i Torredembarra i Tarragona.

L'Associació dels Amics de la Vela Llatina de Calella ja fa tres anys que organitza la seva trobada. Amb motiu de la cantada d'havaneres de 1993 es van situar cinc embarcacions aparellades amb vela llatina en un espai acotat arran de la platja, fet que va ser ben acollit i va animar el grup promotor d'aquesta iniciativa, embrió del que seria més endavant l'entitat, a convertir-se en la segona trobada al litoral de les comarques de Girona. En l'actualitat, aquesta associació, que va adquirir la Santa Espina, porta a terme d'altres activitats i ha elaborat tot un projecte per a la recuperació de la cultura de la vela llatina a Calella semblant al del port museu de Vacarés (Occitània). Un dels seus principals objectius és la divulgació i l'estudi d'aquest fet cultural i la creació d'un museu de la cultura de la vela llatina, que es concep com un element més d'un recorregut per la Calella marítima. Una tasca que aquesta entitat

també considera fonamental és la recuperació d'embarcacions, que es materialitzaria en la creació d'una escola de mestres d'aixa. «Aquest projecte pretén la recuperació de les nostres arrels marineres abans que no caiguin en l'oblit, utilitzant com a vehicle l'estudi de la cultura nascuda als voltants de la navegació amb embarcacions aparellades amb vela llatina», explica Pere de Prada, president de l'entitat. En aquests moments, l'associació està recuperant una embarcació de 5,20 metres d'eslora, anomenada Alfonsito, construïda el 1893 i cedida pels seus propietaris per ser restaurada. Finalment, en el seu projecte també es preveu la creació d'una escola de navegants amb vela llatina. Aquest any, juntament amb el Club Vela Palamós i els Amics del Cau de la Costa Brava - Museu de la Pesca han organitzat les I Jornades Marineres de la Costa Brava, que també ha inclòs la I Trobada de Vela Tradicional de Palamós. Ja l'any passat havia nascut a la nostra costa una nova trobada de vela llatina, al cap de Creus, la del Port de la Selva, que se celebra una setmana abans que la de Cadaqués, promoguda per l'Associació d'Amics de la Vela Llatina del Port de la Selva, amb Lluís Ventós al capdavant: «Antigament, al Port de la Selva –assenyala– tot eren barques de vela llatina. Jo mai no havia navegat a vela, però ja en tenia una i havia après la cultura dels pescadors, que és dels vaixells de fusta, i se'm va obrir un món fascinant. El més important de la vela llatina és la seva filosofia, que no es pot perdre, i que és tot un símbol. A més, una altra motivació és el concepte de l'home i la mar, i no perdre aquests punts de referència. Una barca de fusta és una escultura, una obra feta per l'home i deixar-la morir és un crim». Ventós va entrar en contacte amb el món de les barques i dels

pescadors en aquesta població altempordanesa, on estueja des de fa molts anys, i es va restaurar la seva pròpia barca, Pepe. D'altra banda, també estan sorgint iniciatives particulars de persones que ja disposen d'aquesta mena d'embarcacions o bé que les adquireixen per oferir la possibilitat al públic en general de fer una navegada a la vela i gaudir de les poques embarcacions que queden. Aquest últim cas és el de la barca de mitjana Rafael, propietat de Raül Mata i Joan Santolària. Construïda el 1915 a Mallorca es dedicava al transport de cabotatge, garrofes i sal a les illes, i els seus propietaris la van transportar aquest hivern fins a Palamós, on l'han restaurada. Rafael, una de les poques que encara pescava en parella, va fer la seva presentació oficial a les Jornades Marineres de la Costa Brava i permet el seu lloguer amb patró per fer itineraris per la costa, i fins i tot passar-hi un cap de setmana. El telèfon de contacte és el (93) 309 46 07.

Poques embarcacions per salvar

El problema es planteja quan ens adonem que a la nostra costa ja no queden gaires embarcacions d'aquesta mena per salvar, ja que la industrialització de la pesca i el fenomen turístic ha fet que s'abandonessin, que s'hagin hagut de renovar completament o fins i tot, i això és el més sorprenent, hi ha programes institucionals que subvencionen la seva desaparició. Per aquest motiu, hauríem de tenir en compte la situació a la Catalunya Nord segons un dels seus iniciadors, Clovis Aloujes. Quan va iniciar la seva tasca de recuperació, aquest objectiu encara era possible. «Hi havia barques del temps de la vela i

era fàcil de trobar una barca vella, de més de 50 anys. També hi havia vells pescadors que ho recordaven», assegura Aloujes. Les barques catalanes tenien molt de prestigi i els pescadors d'aquella zona baixaven fins a Banyuls i a Cotlliure a comprar-ne, ja que era un lloc on també anaven a pescar. En l'actualitat es troben barques a Argelers, Canet i Cervera i es fan diverses trobades. Aloujes, però, no es mostra optimista: «No hi ha gent que continuï aquest moviment, perquè hi ha poca gent jove que s'hi interessi. A Cotlliure és acabat. Hi ha barques, però no naveguen a la vela. Fa 20 anys aquest moviment va tenir una gran pujada però ara, al sud de França, ja està de baixada». De tota manera, la flama encara es manté viva. Una de les associacions de vela llatina de la Catalunya Nord. Arianu, que té el lema *Vela & tradició*, es troba a Cervera. I participen en les trobades amb el Porthos, una embarcació construïda a Banyuls (Rosselló) al 1927 i que van adquirir fa uns 15 anys, el 1971. I la seva motivació és continuar amb l'intent de preservar la vela llatina al nord de Catalunya. Un altre indicatiu del moment que viu aquest moviment en aquelles poblacions és el fet que s'hagi creat el Port Museu de la Vela Llatina de Vacarés (Occitània), promogut pel seu director, Robert Bataille. És el primer port que exposa embarcacions, motius mariners, la vida marítima i la pesca a l'entorn de les barques, i també es restaura vaixells. S'hi poden trobar barques catalanes, de Provença, de Marsella, de Malta, d'Algèria. N'hi ha una centena: llaguts, de vela llatina, provençals i catalanes, entre d'altres. Segons Bataille, la idea va sorgir de la presa de consciència que calia fer alguna cosa per salvar aquest món, les tècniques i les embarcacions, com han fet al nord de França, «una biourgència».

Inventari marítimo-pesquer

La recuperació del nostre patrimoni etnològic implica, però, no només la recuperació de les embarcacions tradicionals com les de vela llatina, sinó, si encara som a temps, tots els elements marítims i pesquers, «el conjunt de manifestacions materials (objectes, documents escrits i gràfics, elements immobles, etc.) i intel·lectuals (el coneixement que tenen els pescadors del medi, de l'ecologia marina, de les tècniques i procediments, etc.), producte de l'activitat humana relacionada amb el mar i l'explotació dels seus recursos, els peixos», tal com manifestava Miquel Martí, historiador i conservador del museu palamosí al dossier *Memòria de la pesca i dels pescadors*, que va publicar *Revista de Girona* en el seu número 17. Aquesta entitat ha començat aquest any l'elaboració de l'inventari del patrimoni etnològic de la pesca a la Costa Brava. Aquest projecte de recerca ha patit una retallada pressupostària i s'ha hagut d'ajornar. Els resultats de la primera fase, que ja es va iniciar l'any passat, ja estan enllestits, però ara s'haurà d'esperar al 1997 per continuar-lo fins al 1998. Setze grups locals de cada població de la Costa Brava, des de Portbou fins a Blanes, han inventariat el seu patrimoni marítimo-pesquer immoble, d'infraestructures, d'edificis, en tot allò que tingui relació entre els pescadors i la mar: des de l'espai on avaraven les seves embarcacions fins a les peixateries municipals, les dàrsenes pesqueres, els fars, els llocs on s'estenien les xarxes, les ermites, és a dir, tots els espais usats en un moment o altre pels nostres pescadors. I també s'ha fet l'inventari moble de tot el material que fan o han fet servir al

llarg de la història per treballar. «L'objectiu era fer un recull de tots els instruments de pesca i del conjunt de coneixements i les habilitats que desenvolupaven els pescadors per a la pesca», explica Martí. Tota aquesta documentació ha estat cartografiada, i, a més de realitzar les corresponents fitxes de consulta, aquest material s'ha informatitzat sobre unes cartes, uns plànols, fet que permetrà visualitzar en un ordinador tots aquests elements. Martí remarca la importància del fet que dos moviments d'origens diferents però amb les mateixes arrels hagin confluït en la finalitat comuna per «intentar recuperar tot aquest patrimoni, el llegat cultural nostre que fa referència a aquests aspectes marítims, tant pel que fa a embarcacions com als oficis tradicionals relacionats amb la mar». Són «els nostres signes d'identitat, que s'han de conservar ja que formen part de la nostra memòria col·lectiva i de la nostra personalitat pròpia». Els Amics d'El Cau de la Costa Brava - Museu de la Pesca també organitzen, des de l'any passat, la Mostra de Destresa Marinera, que se celebra a primers de maig, per mostrar al públic les habilitats que demana l'ofici de la mar. Es fan demostracions de l'elaboració de nanses, jambines, cofes de palangres, nusos, de com se salen les anxoves, armar i remendar xarxes, enllestir palangres i s'ensenya la tècnica del secatge de peix, entre d'altres.

La tirada de l'Art

A les comarques gironines, bressol d'aquest moviment, hi ha d'altres iniciatives de difusió d'aquest patrimoni com ara la Tirada de l'Art de Lloret de Mar, que organitza l'Associa-

ció Cultural Xino-Xano des de fa uns vuit anys, i que recupera una tècnica tradicional de pesca que va tenir molta incidència als anys 60 a Lloret i a d'altres indrets pesquers. «A l'art tothom hi té part», es deia, que vol dir que tothom que hi ajudava se'n quedava una part. I Tossa, durant la festa major, que celebra per Sant Pere, patró dels pescadors, va celebrar una exhibició de remendar xarxes, ofici desaparegut des de fa més de 35 anys, a la platja, el seu emplaçament habitual de la Tossa pesquera per homenatjar les seves sargidores. I es va inaugurar una placa commemorativa a l'antic edifici de les peixateries, que han estat remodelades. A Sant Feliu de Guíxols, per la seva banda, han restaurat el bot de salvament Miquel de Boera, en un dels únics llocs a Europa on es conserva pràcticament intacte l'edifici de Salvament, el bot i el carro que transportava l'embarcació, tot i que aquest encara no està enllestit. I l'Escala, coincidint amb la setmana gastronòmica que se celebra a primers d'octubre, està previst que s'afegeixi aquest any a les trobades de vela llatina que se celebren a tot el litoral català.

Recentment, l'AGAM, El Cau, els Amics de la Vela Llatina de Calella, el Club Vela Palamós i l'Escola del Mar de Calella han creat una coordinadora per a la recuperació del patrimoni marítim de la Costa Brava que té com a objectiu unir els seus esforços per elaborar un projecte conjunt i autònom que aplegui totes les iniciatives que fins ara han portat a terme de manera individual.

Xavier Colomer-Ribot